

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

**Кваліфікаційна робота
бакалавра**

**БЕЗРОБІТТЯ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА
ПОВОЄННОГО ПЕРІОДУ**

Виконала: студентка 4-го курсу, гр. 6.2319-ср
спеціальності 231 «Соціальна робота»
освітньо-професійної програми
«Соціальна робота»
А. С. Сердюк

Керівник: доцент кафедри соціальної
філософії та управління,
доцент, к.філос.н. Маловічко О.В.

Рецензент: завідувач кафедри соціальної
філософії та управління,
професор, д.філос.н. Бутченко Т.І.

Запоріжжя – 2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціології та управління

Кафедра соціальної філософії та управління

Рівень вищої освіти бакалавр

Спеціальність 231 «Соціальна робота»

Освітньо-професійна програма «Соціальна робота»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри соціальної філософії та управління

Т.І.Бутченко

«___» _____ 2023 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Сердюк Анастасії Сергіївни

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи Безробіття як соціальна проблема повоєнного періоду

керівник роботи Маловічко Олена Владиславівна, к.філос.н., доцент,
(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «08» лютого 2023 року № 261-с

2. Строк подання студентом роботи 8 червня 2023 року

3. Вихідні дані до роботи Агарков О. А. Технології соціальної роботи : навч. посіб. / О. А. Агарков (керівник авт. кол.) ; О. О. Яременко, О. М. Балакірева, Т. В. Бондар, О. М. Дікова-Фаворська та ін. Запоріжжя : Просвіта, 2013. 584 с.; Болотіна Н. Б. Право соціального захисту України : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2008. 663 с.; Семигіна Т. В. Сучасна соціальна робота : навч. посіб. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.; Лук'янова Л. Б. Безробіття як соціально-економічна проблема України та шляхи її вирішення. *Теорія і практика професійної майстерності в умовах цілежиттєвого навчання* : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во Рута, 2016. С. 168-180.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Проаналізувати історію дослідження безробіття як соціальної проблеми. 2. Уточнити поняття «соціальна робота», «технологія соціальної роботи», «безробіття», «безробітний», «повоєнний період». 3. Обґрунтувати принципи та методи дослідження безробіття як соціальної проблеми повоєнного періоду. 4. Охарактеризувати особливості безробіття як соціальної проблеми. 5. Визначити специфіку безробіття у довоєнний та воєнний період. 6. Проаналізувати правове регулювання соціальної роботи з безробітними в Україні. 7. Проаналізувати закордонний досвід подолання проблеми безробіття у повоєнний період. 8. Розкрити напрямки щодо подолання безробіття у повоєнній Україні.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Маловічко О.В. доцент кафедри соціальної філософії та управління	08.02.2023	08.02.2023
Розділ 2	Маловічко О.В. доцент кафедри соціальної філософії та управління	30.03.2023	30.03.2023
Розділ 3	Маловічко О.В. доцент кафедри соціальної філософії та управління	28.04.2023	28.04.2023

7. Дата видачі завдання 08 лютого 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Листопад – грудень 2022	виконано
2.	Бібліографічний пошук	Січень – лютий 2023	виконано
3.	Розробка основних положень роботи	Січень – лютий 2023	виконано
4.	I розділ	Лютий – березень 2023	виконано
5.	II розділ	Березень – квітень 2023	виконано
6.	III розділ	Квітень – травень 2023	виконано
7.	Систематизація висновків	Травень 2023	виконано
8.	Нормоконтроль	Травень 2023	виконано

Студент _____ А.С. Сердюк

Керівник роботи _____ О.В. Маловічко

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ О.С. Маліновська

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 54 сторінок, 50 позицій у списку літератури.

ПРОБЛЕМА БЕЗРОБІТТЯ, ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД, СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА, ЗАЙНЯТІСТЬ, ПОДОЛАННЯ БЕЗРОБІТТЯ

Мета дослідження: визначення розуміння проблем безробіття після війни та розробки заходів для їх розв'язання.

Об'єкт дослідження: проблема безробіття як соціальна проблема в повоєнному періоді.

Предмет дослідження: причини, наслідки і можливі шляхи розв'язання проблеми безробіття після війни.

Методи дослідження: аналіз, синтез, індукція, аналіз статистичних даних.

Гіпотеза: для забезпечення стійкого розвитку суспільства та забезпечення соціальної справедливості, соціальна політика в повоєнний період повинна мати комплексний підхід до боротьби з безробіттям, що враховує всі фактори та наслідки.

Висновки: 1. Безробіття є серйозною соціальною проблемою, яка впливає на різні сфери життя та має негативний вплив на індивідів, суспільство та економіку в цілому. Ця проблема потребує комплексного підходу та рішення, що можуть забезпечити джерела доходу, забезпечити доступ до освіти та навчання, підтримати психологічний стан людей та знизити соціальну відокремленість.

2. Безробіття у довоєнний та воєнний період має свої специфіки та відмінності залежно від країни та часу. Воєнний період призвів до змін у структурі зайнятості та ринку праці, створив нові можливості для працевлаштування населення, але також мав свої проблеми та складнощі.

3. Україна має розвинену систему соціальної роботи з безробітними, яка передбачає ряд заходів та програм, які мають на меті підтримку та соціальну захищеність цієї категорії громадян.

SUMMARY

The qualification thesis consists of 54 pages, 50 items in the list of references.

PROBLEM OF UNEMPLOYMENT, POST-WAR PERIOD, SOCIAL ISSUE, EMPLOYMENT, OVERCOMING UNEMPLOYMENT

The purpose of research: determining the understanding of the problems of unemployment in post-war period and the development of measures for their solutions.

Object of research: the problem of unemployment as a social issue in the post-war period.

Subject of research: causes, consequences and possible ways of solving the problem of unemployment after the war.

Research methods: analysis, synthesis, induction, statistical data analysis.

Hypothesis: to ensure the sustainable development of society and ensure social justice, social policy in the post-war period must have a comprehensive approach to combating unemployment, taking into account all factors and consequences.

Conclusions: 1. Unemployment is a serious social issue that affects various areas of life and has a negative impact on individuals, society and the economy as a whole. This problem requires an integrated approach and solutions that can provide sources of income, ensure access to education and training, support the psychological state of people and reduce social isolation.

2. Unemployment in the pre-war and war period has its specifics and differences depending on the country and time period. The war period led to changes in the structure of employment and the labor market, created new opportunities for employment of the population, but also had its own issues and difficulties.

3. Ukraine has a developed system of social work with the unemployed, which provides a number of measures and programs aimed at the support and social security of this category of citizens.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ БЕЗРОБІТТЯ ЯК СОЦІАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ ПОВОЄННОГО ПЕРІОДУ.....	5
1.1. Історія дослідження безробіття як соціальної проблеми.....	5
1.2. Основні поняття дослідження: «соціальна робота», «технологія соціальної роботи», «безробіття», «безробітний», «повоєнний період».....	7
1.3. Принципи та методи дослідження безробіття як соціальної проблеми повоєнного періоду.....	12
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ БЕЗРОБІТТЯ ЯК СОЦІАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ ПОВОЄННОГО ПЕРІОДУ.....	15
2.1. Безробіття як соціальна проблема.....	15
2.2. Специфіка безробіття у довоєнний та воєнний період.....	18
2.3. Правове регулювання соціальної роботи з безробітними в Україні.....	21
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ БЕЗРОБІТТЯ ЯК СОЦІАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ ПОВОЄННОГО ПЕРІОДУ.....	26
3.1. Дослідження закордонного досвіду подолання проблеми безробіття у повоєнний період.....	26
3.2. Рекомендації щодо подолання безробіття у повоєнній Україні.....	32
ВИСНОВКИ.....	47
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	49

ВСТУП

Актуальність дослідження. Після закінчення війни багато країн стикаються зі складною економічною ситуацією, яка спричинює безробіття. Безробіття є однією з найбільших соціальних проблем повоєнного періоду, оскільки воно має серйозний вплив на життя людей і суспільство в цілому.

До причин безробіття після війни можна віднести нестабільність економіки, зниження обсягу виробництва, нестачу ресурсів та фінансів, що спричинює зменшення чисельності робочих місць. Крім того, повоєнний період характеризується руйнуванням промисловості та інфраструктури, що ускладнює розвиток економіки і підвищення зайнятості.

Наслідком безробіття є погіршення соціальної ситуації, зростання бідності та залежності від допомоги держави. Безробітні люди мають меншу можливість забезпечити себе та свої родини, що призводить до соціального виключення та дискримінації. Крім того, безробіття може мати негативний вплив на здоров'я, психічний стан та самооцінку людини.

Щоб розв'язати проблему безробіття, необхідно приймати комплексні заходи. Наприклад, держава може сприяти розвитку економіки та інвестувати у відновлення промисловості та інфраструктури, що сприятиме створенню нових робочих місць. Крім того, можуть бути запроваджені програми підтримки зайнятості, навчання та перекваліфікації безробітних осіб. Важливо також забезпечити соціальний захист для безробітних людей, що дозволить їм отримувати необхідну допомогу та підтримку.

Проблематику безробіття як соціальної проблеми повоєнного періоду розкривали у своїх працях такі вітчизняні вчені як : С. В. Попов, О.В. Грідін, І.С. Зайцева, Г.Р. Задорожко, М.В Торжевський та інші. Проте не всі аспекти проблеми безробіття віднайшли достатнє відображення у науковій літературі, що й зумовлює наукову актуальність кваліфікаційної роботи.

Об'єктом дослідження є проблема безробіття як соціальна проблема в повоєнному періоді.

Предметом дослідження є причини, наслідки і можливі шляхи розв'язання проблеми безробіття після війни.

Метою цієї роботи є дослідження проблеми безробіття як соціальної проблеми повоєнного періоду, зокрема розгляд причин, наслідків та можливих шляхів її розв'язання. Робота має на меті проаналізувати різні аспекти проблеми безробіття, зокрема економічні, соціальні та політичні, та висвітлити їх взаємозв'язок. Дослідження може використовуватися для покращення розуміння проблем безробіття після війни та розробки заходів для їх розв'язання.

Згідно з метою маємо такі *завдання*:

- проаналізувати історію дослідження безробіття як соціальної проблеми;
- уточнити зміст понять «соціальна робота», «технологія соціальної роботи», «безробіття», «безробітний», «повоєнний період»;
- обґрунтувати принципи та методи дослідження безробіття як соціальної проблеми повоєнного періоду;
- охарактеризувати особливості безробіття як соціальної проблеми ;
- визначити специфіку безробіття у довоєнний та воєнний період ;
- проаналізувати правове регулювання соціальної роботи з безробітними в Україні;
- проаналізувати закордонний досвід подолання проблеми безробіття у повоєнний період;
- розкрити напрямки подолання безробіття у повоєнній Україні.

Гіпотеза: для забезпечення стійкого розвитку суспільства та забезпечення соціальної справедливості, соціальна політика в повоєнний період повинна мати комплексний підхід до боротьби з безробіттям, що враховує всі фактори та наслідки.

Структура роботи : кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ БЕЗРОБІТТЯ ЯК СОЦІАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ ПОВОЄННОГО ПЕРІОДУ

1.1. Історія дослідження безробіття як соціальної проблеми

Історія дослідження безробіття як соціальної проблеми має давню історію, яка починається зі стародавнього світу. У давніх цивілізаціях, таких як Давній Рим, Стародавній Єгипет та Китай, були системи зайнятості та соціального захисту, які допомагали людям, які не мали роботи.

У середньовіччі в Європі були створені гільдії, які забезпечували працевлаштування та захист працівників. Але з появою промислової революції, безробіття стало поширюватися в країнах, які розвивалися, і це стало проблемою для урядів.

У 19 столітті була створена перша система реєстрації безробітних в Англії. У США було створено першу Федеральну службу зайнятості у 1913 році, яка надавала допомогу безробітним та допомагала їм знайти роботу.

Після Першої світової війни та Великої депресії, безробіття стало серйозною проблемою для багатьох країн. У 1930-х роках у США було створено Національну службу зайнятості та прийнято Закон про соціальне забезпечення, який забезпечував соціальний захист для людей, які не мали роботи.

Після Другої світової війни було створено міжнародні організації, такі як Міжнародна організація праці (МОП), яка працювала над проблемою безробіття та забезпеченням працівників з соціальним захистом.

У 1970-х роках було започатковано дослідження безробіття як соціальної проблеми на більш науковому рівні. У цей час почалися дослідження ринку праці, які досліджували причини безробіття та шляхи його зменшення. Також було розроблено різні підходи до визначення безробіття, такі як безробіття за

статусом, безробіття за розміром заробітної плати, безробіття за тривалістю [45, с. 274-276].

У 1980-х та 1990-х роках безробіття стало ще більш актуальною проблемою, особливо в країнах, які переживали економічні кризи та реформи. В цей період були започатковані нові підходи до боротьби з безробіттям, такі як активна політика зайнятості, яка включає навчання та перепідготовку безробітних, створення робочих місць та стимулювання працевлаштування [23, с. 31-35; 25, с. 353-357].

У сучасному світі безробіття залишається важливою соціальною проблемою, особливо в умовах пандемії COVID-19. Дослідження безробіття продовжуються в рамках різних міжнародних та національних організацій, які працюють над вдосконаленням політики зайнятості та соціального захисту для людей, які не мають роботи. До цих організацій належать МОП, ООН, Європейський союз та інші [14, с. 125-130].

Один з ключових викликів у боротьбі з безробіттям полягає у тому, щоб забезпечити відповідність навичок та кваліфікації безробітних працевлаштуванню. У цьому контексті дуже важливою є роль освіти та навчання, оскільки вони дозволяють людям отримувати нові знання та навички, необхідні на сучасному ринку праці.

Окрім того, розвиток технологій та автоматизація виробництва також впливають на ринок праці та можуть спричинити збільшення безробіття в деяких секторах економіки. Тому необхідно розробляти нові стратегії, які дозволять пристосуватися до змін у виробництві та забезпечити переорієнтацію безробітних на нові види діяльності.

Наступним кроком у боротьбі з безробіттям є розробка ефективних політик зайнятості, які сприятимуть створенню нових робочих місць та стимулюванню працевлаштування. Такі політики можуть включати такі заходи, як інвестування у розвиток малих та середніх підприємств, сприяння зайнятості в туризмі та інших секторах, які мають потенціал для розвитку.

Тож, наразі безробіття є важливою соціальною проблемою, яка потребує комплексного підходу та співпраці між різними органами влади та громадськими організаціями. Тільки так можна забезпечити стабільний розвиток економіки та соціальну стабільність в суспільстві [41, с. 12-15; 43, с. 66-70].

1.2. Основні поняття дослідження: «соціальна робота», «технологія соціальної роботи», «безробіття», «безробітний», «повоєнний період»

Соціальна робота – це професійна діяльність, спрямована на допомогу людям у вирішенні соціальних проблем, які виникають в їх житті. Це можуть бути проблеми з зайнятістю, здоров'ям, житлом, відносинами у сім'ї та інші. Соціальні працівники працюють з різними групами людей, включаючи дітей, підлітків, дорослих та літніх людей [5; 7 с. 95 - 96; 40, с. 87-96].

Технологія соціальної роботи – це система методів і прийомів, що використовуються соціальними працівниками для реалізації своїх професійних завдань. Ці методи можуть бути різними: від індивідуальних консультацій до роботи з групами людей, від розвитку соціальної мережі до підтримки роботи з громадою [2, с. 77-85].

Безробіття – це стан, коли людина не має роботи, але активно шукає її. Безробітні люди зазвичай знаходяться у пошуку роботи через втрату попередньої роботи, недостатність працевлаштування у певній галузі або через зміну життєвих обставин [26, с. 106-110].

Безробітний – це людина, яка не має роботи та не шукає її. Цей стан може бути пов'язаний з різними причинами, такими як недостатність освіти, хронічні захворювання, відсутність доступу до роботи або відчуття безнадійності щодо пошуку роботи [16, с. 169-176].

Повоєнний період – це час після закінчення війни, коли країна прагне відновити свою економіку та інфраструктуру, а також забезпечити належні умови для своїх громад [46].

Повоєнний період зазвичай характеризується важкими економічними умовами, зокрема високим рівнем безробіття, погіршенням умов життя та здоров'я населення, а також соціальними проблемами. У такий час соціальна робота може стати надзвичайно важливою для забезпечення допомоги найбільш вразливим групам населення.

Історія соціальної роботи веде свій початок з початку ХХ століття, коли урбанізація та індустріалізація призвели до збільшення кількості людей, які потребували соціальної підтримки. У 1917 році в США було створено першу школу соціальної роботи, що стала відомою як Чиказька школа соціальної роботи. У 1946 році в Україні було створено перший курс з соціальної роботи в Київському державному університеті імені Тараса Шевченка [15, с. 91-94; 17, с. 122-130].

З початку ХХ століття технологія соціальної роботи постійно розвивалась і змінювалась, оскільки соціальні проблеми стають все більш складними та мінливими. Сучасна технологія соціальної роботи включає в себе використання інформаційних технологій, розробку ефективних стратегій комунікації зі зневіреними та вразливими людьми, впровадження інноваційних методів роботи з громадами, а також активну участь у розробці та впровадженні соціальних програм та проектів.

Безробітні – це люди, які мають вік трудової активності, але не мають роботи, що дозволяє їм заробляти на життя. Безробітність може мати різні причини, такі як економічні кризи, технологічні зміни, демографічні проблеми тощо.

Соціальна робота є важливим інструментом для підтримки безробітних та їх сімей. Соціальні працівники можуть допомогти безробітним людям, в тому числі і молоді, знайти нову роботу, надати їм освіту та професійну підготовку, допомогти вирішити питання з працевлаштуванням та страхуванням [40, с. 87-96]. Важливою частиною соціальної роботи з безробітними є робота з психологічними проблемами, які можуть виникнути внаслідок втрати роботи.

Одним з пріоритетних завдань соціальної роботи з безробітними є підтримка соціально вразливих груп, таких як молодь, жінки, люди з інвалідністю та інші. Ці групи можуть бути особливо вразливими перед безробіттям та його наслідками, тому їм потрібна особлива підтримка соціальних працівників.

Технологія соціальної роботи постійно розвивається, щоб краще відповідати на сучасні виклики та потреби. Сучасні технології включають в себе використання мобільних додатків та онлайн-платформ для підтримки безробітних та їх пошуку роботи. Наприклад, у деяких країнах існують спеціалізовані додатки, які допомагають безробітним людям шукати роботу, отримувати поради щодо пошуку роботи та отримання професійної підготовки.

Крім того, соціальні працівники можуть використовувати соціальні мережі та інші інтернет-ресурси для забезпечення доступу до інформації та послуг для безробітних. Наприклад, вони можуть публікувати інформацію про вакансії, надавати онлайн-поради та консультації, створювати відеоуроки та інші онлайн-ресурси для підтримки безробітних.

Повоєнний період – це історичний період після закінчення Другої світової війни, коли було необхідно відбудувати зруйновану Європу. Період зазвичай відноситься до періоду з 1945 року до середини 1950-х років. Повоєнний період був характеризований значними економічними, соціальними та політичними змінами.

Одним із викликів, з якими стикалися країни після Другої світової війни, було безробіття. Великі знищення, які супроводжували війну, спричинили серйозні економічні труднощі, що призвели до масової безробітності в багатьох країнах. У багатьох країнах, таких як Великобританія та США, були запроваджені соціальні програми та ініціативи, спрямовані на підтримку безробітних та на сприяння зайнятості.

Завдяки розвитку соціальної роботи та соціальних програм, безробітність з часом знизилася, і економіка почала зростати. Однак безробітність

залишається одним з головних економічних викликів для багатьох країн до сьогодні.

У світі безробіття постійно змінюється, і воно може бути спричинене різними факторами, такими як економічні кризи, технологічний розвиток, зміна демографічних тенденцій, політичні кризи та інші. Оскільки безробітність має серйозний вплив на життя безробітних і на економіку країни в цілому, соціальна робота та соціальні програми продовжують відігравати важливу роль у підтримці безробітних та в боротьбі з безробіттям.

Загалом, соціальна робота є важливим інструментом у боротьбі з безробіттям і у забезпеченні соціальної справедливості та рівності. Вона допомагає безробітним отримувати доступ до ресурсів, які допомагають їм знайти роботу, отримати професійну підготовку та розвивати навички, які необхідні для успішної кар'єри. Соціальна робота також допомагає безробітним впоратися зі стресом, який може виникати внаслідок безробіття, і забезпечує їм підтримку в трудні часи.

Таким чином, соціальна робота та соціальні програми є важливим інструментом у боротьбі з безробіттям і в забезпеченні соціальної справедливості та рівності. Вони допомагають безробітним отримати доступ до ресурсів, які допомагають їм знайти роботу, отримати професійну підготовку та розвивати навички, які необхідні для успішної кар'єри, а також забезпечують підтримку в трудні часи. Однак, соціальна робота не є магічним рішенням для безробіття, і для досягнення успіху в боротьбі з цією проблемою потрібно поєднувати різні підходи та стратегії.

Повоєнний період – це період історії, який наступив після закінчення Другої світової війни в 1945 році і тривав до приблизно середини 1950-х років. Повоєнний період був часом великих змін і трансформацій, які відбулися у багатьох країнах світу. Найбільш помітними змінами були відбудова післявоєнної інфраструктури, розвиток нових технологій та наукових відкриттів, зростання економіки та зміни у соціальному і політичному житті країн.

У багатьох країнах повоєнний період супроводжувався швидким розвитком соціальної роботи, оскільки відбулися значні зміни в соціальному і економічному житті країн, які потребували нових інструментів та підходів для розв'язання соціальних проблем.

Технологія соціальної роботи – це використання технологічних інструментів, таких як програмне забезпечення, комп'ютерні бази даних, Інтернет та мобільні технології, для підтримки і поліпшення соціальної роботи. Використання технології соціальної роботи дозволяє соціальним працівникам ефективніше і швидше збирати, зберігати та обробляти інформацію про клієнтів, а також спрощує комунікацію між соціальними працівниками та їх клієнтами. Крім того, технологія соціальної роботи може допомогти забезпечити доступ до соціальних послуг тим, хто проживає в віддалених або важкодоступних місцях, а також знизити витрати на надання соціальних послуг.

Однак, використання технології соціальної роботи також може створювати додаткові виклики та проблеми, зокрема з приводу конфіденційності та безпеки даних, доступності технологій для всіх клієнтів, а також можливості помилок та помилкових даних [36, с. 6-11].

Узагалі, соціальна робота є важливою галуззю діяльності, оскільки вона допомагає людям в складних ситуаціях, допомагає забезпечувати дієву соціальну політику та сприяє покращенню якості життя населення. Технологія соціальної роботи може допомогти покращити ефективність та ефективність соціальної роботи, але повинна бути використана з обережністю та з урахуванням особливостей клієнтів та їх потреб.

1.3. Принципи та методи дослідження безробіття як соціальної проблеми повоєнного періоду

Проблема безробіття є однією з найбільш актуальних соціальних проблем, з якою зіткнулися багато країн у повоєнний період. Відсутність робочих місць та низький рівень життя безробітних викликали серйозні економічні та соціальні проблеми, що потребували вивчення та розв'язання. У зв'язку з цим проводилися дослідження проблеми безробіття, які базувалися на різних методах та принципах.

Результати цих досліджень дозволили розробити ефективні заходи щодо підтримки зайнятості та стимулювання розвитку економіки, які стали основою для подальшого розвитку соціальної політики та економіки країни. У цьому контексті, розгляд принципів та методів дослідження безробіття як соціальної проблеми повоєнного періоду є актуальним та важливим завданням для розуміння та аналізу соціально-економічної ситуації в той час та для вивчення перспектив розвитку в майбутньому.

Принципи та методи дослідження безробіття як соціальної проблеми повоєнного періоду базуються на підходах соціальної та економічної теорії, а також на аналізі статистичних даних та даних емпіричних досліджень. Основні принципи дослідження безробіття повоєнного періоду такі:

– Об'єктивність – дослідження повинно бути об'єктивним, тобто враховувати усі фактори, які впливають на безробіття, без упередження та недостатньо обгрунтованих припущень.

– Комплексність – дослідження повинно бути комплексним, тобто враховувати різноманітні аспекти безробіття, включаючи економічні, соціальні, політичні, культурні та інші.

– Системність – дослідження повинно бути системним, тобто враховувати взаємозв'язки між різними аспектами безробіття та їх вплив на соціальний розвиток.

– Інтердисциплінарність – дослідження повинно бути інтердисциплінарним, тобто враховувати знання з різних наукових дисциплін, таких як економіка, соціологія, психологія, політична наука та інші.

Методи дослідження безробіття повоєнного періоду включають:

– Аналіз статистичних даних – використання статистичних даних для визначення рівня безробіття, його розподілу за різними критеріями, такими як вік, стать, освіта, регіон тощо.

– Експертні оцінки – залучення експертів з різних сфер, які можуть проаналізувати причини безробіття та запропонувати шляхи його розв'язання.

– Емпіричні дослідження – проведення опитувань, інтерв'ю, спостережень тощо для збору додаткової інформації про причини та наслідки безробіття.

– Моделювання – використання математичних моделей для аналізу впливу різних факторів на безробіття та прогнозування його розвитку в майбутньому.

– Кейс-стаді – вивчення конкретних випадків безробіття для розуміння особливостей цієї проблеми в різних контекстах.

У дослідженнях безробіття повоєнного періоду, особливу увагу приділяли таким аспектам:

– Причини безробіття, зокрема пов'язані з наслідками війни, економічними труднощами, соціальними проблемами тощо.

– Вплив безробіття на соціальну структуру та соціальну динаміку в країні.

– Ефективність різних політик щодо розв'язання проблеми безробіття, включаючи державні програми зайнятості, політики стимулювання економіки тощо.

– Різноманітність безробіття за різними критеріями, такими як вік, стать, освіта, регіон тощо.

– Прогнозування та моделювання розвитку безробіття в майбутньому з урахуванням різних факторів.

Щодо шляхів розв'язання проблеми безробіття у повоєнний період, проводилися такі дослідження та розроблялися наступні заходи:

– Стимулювання розвитку економіки, зокрема промисловості та сільського господарства, що сприятиме збільшенню числа робочих місць.

– Розвиток системи державної підтримки зайнятості, зокрема надання допомоги безробітним у пошуку роботи та перепідготовці для зайняття нових професій.

– Розробка програм підвищення кваліфікації та навчання населення, що дозволить забезпечити працевлаштування у високотехнологічних галузях.

– Зменшення рівня податкового тягара на підприємства, що стимулюватиме їхній розвиток та збільшення кількості робочих місць.

– Розвиток соціальних програм та інфраструктури, що сприятиме зменшенню відставання окремих регіонів від інших та забезпечить можливості для працевлаштування [18, с. 59-68]

Отже, дослідження безробіття як соціальної проблеми повоєнного періоду базувалися на різних методах та принципах, що дозволило отримати цінну інформацію про причини та наслідки цієї проблеми.

Результати досліджень використовувалися для розробки ефективних заходів щодо її розв'язання, які стали основою для подальшого розвитку соціальної політики та економіки країни.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ БЕЗРОБІТТЯ ЯК СОЦІАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ ПОВОЄННОГО ПЕРІОДУ

2.1. Безробіття як соціальна проблема

Безробіття є однією з найбільш актуальних соціальних проблем нашого часу, яка має вплив на багато сфер життя. Це явище може мати серйозний вплив на індивідуальний розвиток, економіку та суспільство в цілому. У багатьох країнах світу рівень безробіття є досить високим, і це створює значні виклики для урядів та соціальних інституцій [42, с. 61-68].

У цьому контексті важливо розуміти причини та наслідки безробіття, а також шукати ефективні шляхи подолання цієї проблеми. У даному підрозділі буде детально розглянуто безробіття як соціальну проблему, проаналізовано його наслідки та можливі шляхи подолання цієї проблеми.

Безробіття є серйозною соціальною проблемою, оскільки воно впливає на різні сфери життя і має негативні наслідки для індивідів, суспільства та економіки в цілому. Ось детальніше про те, як саме безробіття може стати соціальною проблемою:

– Економічна нестабільність є однією з основних причин безробіття і в той же час є наслідком безробіття. Нестабільність економіки може мати різні причини, такі як економічні кризи, зменшення виробництва, зростання інфляції та девальвація національної валюти.

Коли економіка знаходиться у стані нестабільності, підприємства не мають достатніх засобів для збільшення виробництва та розвитку бізнесу. Це може призвести до зменшення кількості робочих місць, скорочення робочого часу та зниження зарплат. Крім того, низький рівень інвестицій може призвести до обмеження розвитку нових технологій та інновацій, що також може позначитися на кількості робочих місць.

У свою чергу, безробіття може також призвести до економічної нестабільності. Безробітні люди не мають достатніх засобів для покупки товарів та послуг, що може призвести до зменшення попиту на товари та послуги, а це може знизити доходи підприємств і створити труднощі для розвитку бізнесу [34].

Отже, економічна нестабільність та безробіття є взаємопов'язаними явищами, і їх подолання потребує комплексних заходів, таких як створення стабільного економічного середовища, залучення інвестицій та підтримка малих та середніх підприємств.

– Погіршення здоров'я є однією з наслідків безробіття, яке може мати дуже серйозні наслідки для людей та суспільства в цілому. Відомо, що люди, які знаходяться без роботи, мають більші шанси зазнати погіршення здоров'я та розвинути різні захворювання.

По-перше, безробітні люди зазвичай мають менше можливостей для забезпечення собі та своїй сім'ї належної медичної допомоги та лікування. Це може призвести до зниження якості життя, зростання стресу та ризику розвитку захворювань.

По-друге, безробіття може сприяти збільшенню ризику розвитку психологічних проблем, таких як депресія, тривога та інші психічні розлади. За даними досліджень, безробіття може мати негативний вплив на самопочуття людини та психологічну стійкість, що може призвести до зниження продуктивності та збільшення ризику розвитку хронічних захворювань.

По-третє, безробітність може спричинити зниження рівня фізичної активності та здорового способу життя, що може привести до зростання ризику розвитку серцево-судинних захворювань та інших захворювань.

– Безробітність може сприяти злочинності та наркоманії, оскільки безробітні люди можуть відчувати безнадію та втрату надії на майбутнє [16, с. 169-176]. Вони можуть шукати шляхів втіхи, що може вести до злочинів та інших небезпечних поведінок.

– Безробітність може привести до соціальної відокремленості, оскільки люди можуть відчувати себе відчуженими від суспільства та втрачати зв'язки з родиною та друзями. Це може призвести до відчуття самотності, незадоволення життям та погіршення психологічного стану.

– Нерівність є ще однією проблемою, пов'язаною з безробіттям як соціальною проблемою. Відомо, що люди з низьким соціальним статусом, меншим рівнем освіти та відповідно, з меншими можливостями для зайнятості, мають вищий ризик опинитись у безробітті.

По-перше, безробіття може сприяти збільшенню рівня соціальної нерівності. Люди зі значними ресурсами та зв'язками, мають більше можливостей для знаходження роботи та збереження її, ніж ті, у кого цих можливостей немає. Це може призвести до зростання розбіжності між багатими та бідними, та зниження рівня соціальної солідарності.

По-друге, безробіття може призвести до зниження рівня економічної активності в країні, збільшення витрат на соціальне забезпечення та зменшення податкових надходжень. Це може призвести до зростання боргу держави, зменшення інвестицій та зростання ризику економічної кризи.

По-третє, безробіття може впливати на розвиток та зростання міжнародних конфліктів та соціальних рухів, які вимагають змін у політиці зайнятості та соціальної політики [6].

– Однією з головних проблем, пов'язаних з безробіттям, є загострення проблем зайнятості. Зростання безробіття може призвести до зниження кількості вакансій та збільшення конкуренції на ринку праці. Це може призвести до того, що навіть висококваліфіковані працівники можуть мати проблеми з пошуком роботи.

Загострення проблем зайнятості також може призвести до збільшення кількості низькоплатних робіт та неповної зайнятості. Багато людей, які опиняються у безробітті, працюють на низькоплатних роботах або працюють на неповний робочий день. Це може призвести до зменшення рівня доходів, та погіршення життєвих умов [2, с. 77-85].

Крім того, загострення проблем зайнятості може призвести до зростання кількості людей, які працюють у неофіційному секторі, або займаються самозайнятістю. Ці люди часто мають низький рівень захисту соціальних прав, та не отримують достатньої соціальної підтримки у разі втрати роботи. Це може призвести до ще більшої нерівності та погіршення загального стану економіки.

Нарешті, загострення проблем зайнятості може призвести до зменшення рівня продуктивності та інноваційності в країні. Безробіття може спричинити втрату навичок та знань, які необхідні для зайнятості, та зменшення кількості інвестицій у розвиток галузей, що створюють робочі місця [4, с. 52].

Отже, безробіття є серйозною соціальною проблемою, яка впливає на різні сфери життя та має негативний вплив на індивідів, суспільство та економіку в цілому. Ця проблема потребує комплексного підходу та рішення, що можуть забезпечити джерела доходу, забезпечити доступ до освіти та навчання, підтримати психологічний стан людей та знизити соціальну відокремленість.

2.2. Специфіка безробіття у довоєнний та воєнний період

Безробіття у довоєнний та воєнний період має свої відмінності та специфіку. У довоєнний період (до початку 1939 року) безробіття було вже достатньо поширеним явищем в багатьох країнах світу. Зростання безробіття було спричинене кризою 1929 року, яка почалася в США та швидко розповсюдилася по всьому світу.

Криза призвела до зменшення виробництва та зростання рівня безробіття. У багатьох країнах було прийнято заходи для боротьби з безробіттям, такі як розширення державного сектору, збільшення інвестицій у галузі, зниження податків тощо.

У довоєнний період безробіття було однією з причин, що спричинила початок Другої світової війни. У багатьох країнах рівень безробіття зменшився завдяки війні, оскільки зросли потреби військової промисловості та інших

військових потребах. Великі військові витрати призвели до збільшення державного бюджету та інвестицій у військову галузь. Проте, це не означало, що безробіття було повністю подолане.

У воєнний період (після 1939 року) безробіття знизилося на багатьох територіях, оскільки зростала потреба у працівниках для військової промисловості та інших військових потреб. У той же час, воєнний період приніс з собою інші проблеми, такі як нестача ресурсів та криза житлового господарства. Воєнна промисловість займала значну кількість працівників, тому війна стала однією з причин зменшення безробіття. З іншого боку, нестача ресурсів та криза житлового господарства призвели до збільшення цін на різноманітні товари та послуги, що спричинило збільшення рівня інфляції та зменшення покупної спроможності населення [5].

У воєнний період були прийняті заходи для боротьби з безробіттям, такі як військові програми зайнятості, військові контракти та інші ініціативи, які забезпечували працевлаштування населення. Однак, ці заходи були зосереджені головним чином на військовій промисловості та інших військових потребах, тому безробіття у цивільних галузях все ще існувало.

У воєнний період, безробіття також мало свою специфіку в залежності від того, яка країна перебувала відправницею війни або тим, хто зазнав агресії. В тих країнах, які зазнали агресії, безробіття збільшувалося через зруйновані міста та виробничі підприємства. Також безробіття було поширеним серед жінок та інших соціальних груп, які не мали можливості працювати в військовій промисловості [44, с. 76-84].

Узагальнюючи, безробіття у довоєнний та воєнний період мало свої відмінності та специфіку залежно від країни та часу. У довоєнний період безробіття було зменшене внаслідок кризи та заходів для його подолання, у воєнний період безробіття зменшувалося через збільшення зайнятості військовими потребами, але залишалося проблемою у цивільних галузях та серед окремих соціальних груп. У цілому, воєнний період призвів до змін у

структурі зайнятості та ринку праці, які мали вплив на подальший розвиток суспільства.

Однією з найважливіших причин зменшення безробіття у воєнний період була збільшена потреба в робочій силі, особливо в військовій промисловості та інших військових сферах. Це створювало нові можливості для працевлаштування населення та сприяло підвищенню рівня життя. Проте, збільшення військових витрат та обмеження на виробництво мирних товарів призводили до складнощів у забезпеченні поживою та іншими ресурсами, що може підвищити рівень безробіття у деяких сферах.

Окремі соціальні групи, такі як жінки та інші менш зайняті соціальні групи, зіткнулися зі складнощами у забезпеченні праці через патріархальні стереотипи та інші соціальні обмеження. Також, воєнний період призвів до зміни структури зайнятості, зокрема до збільшення ролі жінок та менш зайнятих соціальних груп в різних сферах праці, що може мати вплив на подальший розвиток суспільства.

В сучасний період воєнного стану в Україні, з початку повномасштабного вторгнення, збільшення рівня безробіття в одному часі є ознакою негативних явищ в економіці країни і фактором, що призводить до подальшого погіршення економічного стану і зменшення ВВП. Кількість безробітних в Україні продовжує зростати з початку війни, з прихованою формою безробіття. Зміни в трудовому законодавстві спростили процедури звільнення в умовах воєнного стану та окремі питання працевлаштування та оформлення трудових договорів, що відкрило можливості для швидшого руху персоналу між організаціями. Проте, в умовах воєнного стану і руйнівних наслідків військового конфлікту, таких як масштабні внутрішні переміщення населення, руйнування критичної інфраструктури, втрата майна підприємствами, ринок праці потребує максимальної підтримки з боку держави всіх учасників, щоб запобігти подальшому погіршенню соціально-економічного стану країни, а не лише регулювання зайнятості та безробіття на нормативному рівні [5; 44, с. 76-84].

Узагальнюючи, безробіття у довоєнний та воєнний період мало свої відмінності та специфіку залежно від країни та часу. Обидва періоди призвели до змін у структурі зайнятості та ринку праці, а також до появи нових можливостей для працевлаштування населення. Водночас, воєнний період мав свої проблеми та складнощі, зокрема в області забезпечення населення продовольством та іншими ресурсами, що може призвести до збільшення рівня безробіття в деяких сферах.

Також, важливо зазначити, що воєнний період може призвести до збільшення соціальної мобільності та зміни ролі окремих соціальних груп у суспільстві. Наприклад, жінки та менш зайняті соціальні групи мали можливість отримати нові робочі місця та підвищити свій соціальний статус.

Крім того, воєнний період може призвести до зміни ролі держави у забезпеченні зайнятості та соціального захисту населення. Держава може бути змушена брати на себе більшу відповідальність за забезпечення робочих місць та соціальних послуг, що може мати вплив на подальший розвиток суспільства [19].

Отже, безробіття у довоєнний та воєнний період має свої специфіки та відмінності залежно від країни та часу. Воєнний період призвів до змін у структурі зайнятості та ринку праці, створив нові можливості для працевлаштування населення, але також мав свої проблеми та складнощі.

2.3. Правове регулювання соціальної роботи з безробітними в Україні

Україна має законодавство, яке регулює соціальну роботу з безробітними. Основні нормативні документи, що стосуються цієї сфери, це Конституція України, Закон України «Про зайнятість населення», Положення про центри зайнятості, Положення про місцеві служби зайнятості тощо [27; 28; 29].

Згідно зі Законом України «Про зайнятість населення», центри зайнятості та місцеві служби зайнятості здійснюють соціальну роботу з безробітними. Зокрема, ці органи здійснюють підтримку безробітних у пошуку роботи,

надають інформацію про вакансії та програми професійного навчання, сприяють у підвищенні кваліфікації безробітних тощо.

Крім того, згідно з Положенням про центри зайнятості, ці органи можуть надавати безробітним фінансову допомогу в період пошуку роботи, а також сприяти у влаштуванні на роботу за програмою допомоги безробітним [27].

Законодавство також передбачає можливість встановлення пільг та підтримки для окремих категорій безробітних, зокрема для осіб з інвалідністю, молоді, жінок, ветеранів тощо.

Україна також ратифікувала Конвенцію Міжнародної організації праці № 122 «Про політику щодо безробітних», яка встановлює мінімальні стандарти у сфері політики щодо безробітних та надає рекомендації щодо проведення соціальної роботи з безробітними [32].

Отже, соціальна робота з безробітними в Україні є законодавчо регульованою, і передбачає ряд заходів та програм, які мають на меті підтримку та соціальну захищеність безробітних громадян.

Наприклад, державна програма «Доступність» має на меті сприяння зайнятості осіб з інвалідністю та забезпечення їх соціальної захищеності. У рамках цієї програми, держава забезпечує фінансову підтримку підприємств, які надають робочі місця для осіб з інвалідністю, а також сприяє підвищенню кваліфікації цих громадян. Окрім цього Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 року №366-р «Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року» що передбачає «розвиток ефективної системи консультування, професійної орієнтації безробітних з використанням найкращих практик, створення платформ для поширення та обміну найкращими практиками на національному та міжнародному рівні»[33].

Також в Україні діє програма «Соціальна карта», яка передбачає надання пільг та допомоги безробітним, серед яких – компенсація за житлово-комунальні послуги, безкоштовний проїзд у громадському транспорті, пільговий доступ до культурних та спортивних закладів тощо [12].

Згідно з чинним законодавством до зайнятого населення належать громадяни, що проживають на території України на законних підставах:

а) працюючі по найму на підприємствах, в установах і організаціях, незалежно від форм власності, у міжнародних та іноземних організаціях в Україні і за кордоном, у фізичних осіб;

б) громадяни, які самостійно забезпечують себе роботою, включаючи підприємців, осіб, зайнятих індивідуальною трудовою діяльністю, творчою діяльністю, члени кооперативів, фермери та члени їх сімей, що беруть участь у виробництві, а також члени особистих селянських господарств, діяльність яких здійснюється відповідно до Закону України «Про особисте селянське господарство» [31];

в) обрані, призначені або затверджені на оплачувану посаду в органах державної влади, управління та громадських об'єднаннях;

г) які проходять службу в Збройних Силах України, Службі безпеки України, Державній прикордонній службі України, військах внутрішньої та конвойної охорони і Цивільної оборони України, органах внутрішніх справ України, інших військових формуваннях, створених відповідно до законодавства України, Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України, альтернативну (невійськову) службу;

д) які проходять професійну підготовку, перепідготовку і підвищення кваліфікації з відривом від виробництва; навчаються в денних загальноосвітніх школах і вищих навчальних закладах;

ж) працюючі громадяни інших країн, які тимчасово перебувають в Україні і виконують функції, не пов'язані із забезпеченням діяльності посольств і місій.

Законодавством України можуть передбачатися й інші категорії зайнятого населення.

Згідно з чинним законодавством держава гарантує працездатному населенню у працездатному віці в Україні, зокрема, добровільність праці, вибір або зміну професії та виду діяльності; захист від необгрунтованої відмови у

прийнятті на роботу і незаконного звільнення, а також сприяння у збереженні роботи; безплатне сприяння у підборі підходящої роботи і працевлаштуванні; виплату вихідної допомоги працівникам, які втратили постійну роботу на підприємствах, в установах і організаціях, у випадках і на умовах, передбачених чинним законодавством; безплатне навчання безробітних нових професій; виплату безробітним в установленому порядку допомоги по безробіттю [8, с. 147-148].

Варто зазначити, що держава забезпечує надання додаткових гарантій щодо працевлаштування працездатних громадян у працездатному віці, які потребують соціального захисту і не здатні на рівних конкурувати на ринку праці, зокрема, жінкам, які мають дітей віком до шести років; самотніми матерями, які мають дітей віком до чотирнадцяти років або дітей-інвалідів; молоді, яка закінчила або припинила навчання у середніх загальноосвітніх школах, професійно-технічних або вищих навчальних закладах, звільнилася зі строкової військової або альтернативної (невійськової) служби і якій надається перше робоче місце.

Слід зазначити, що безробітними визнаються працездатні громадяни працездатного віку, які через відсутність роботи не мають заробітку або інших передбачених законодавством доходів і зареєстровані у державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу, готові та здатні приступити до підходящої роботи.

Також, безробітними визнаються інваліди, які не досягли пенсійного віку, не працюють та зареєстровані як такі, що шукають роботу.

У разі неможливості надати підходящу роботу безробітному може бути запропоновано пройти професійну перепідготовку або підвищити свою кваліфікацію.

У разі відсутності підходящої роботи рішення про надання громадянам статусу безробітних приймається державною службою зайнятості за їх особистими заявами з восьмого дня після реєстрації у центрі зайнятості за місцем проживання як таких, що шукають роботу. Реєстрація громадян

провадиться при пред'явленні паспорта і трудової книжки, а в разі потреби – військового квитка, документа про освіту або документів, які їх замінюють.

Такий порядок реєстрації, перереєстрації та ведення обліку громадян, які шукають роботу, і безробітних визначається постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 р. № 792 «Про затвердження Порядку реєстрації, перереєстрації та ведення обліку громадян, які шукають роботу, і безробітних» [30].

Доцільно звернути увагу на те, що послуги пов'язані із забезпеченням зайнятості населення, надаються державною службою зайнятості безплатно.

До державної служби зайнятості за сприянням у працевлаштуванні можуть звертатися всі незайняті громадяни, які бажають працювати, а також зайняті громадяни, які бажають змінити професію або місце роботи, влаштуватися на роботу за сумісництвом чи у вільний від навчання час [38].

Крім того, в Україні діє закон про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, який передбачає виплату пенсій безробітним громадянам, які мають страховий стаж.

Отже, Україна має розвинену систему соціальної роботи з безробітними, яка передбачає ряд заходів та програм, які мають на меті підтримку та соціальну захищеність цієї категорії громадян.

РОЗДІЛ 3

ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ БЕЗРОБІТТЯ ЯК СОЦІАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ ПОВОЄННОГО ПЕРІОДУ

3.1. Дослідження закордонного досвіду подолання проблеми безробіття у повоєнний період

За словами заступниці міністра економіки Тетяни Бережної, до кінця року близько 2,6 мільйона українців залишаться без роботи.

Українська економіка виявляється частковою тіньовою економікою, як пояснює Ігор Бураковський, голова правління Інституту економічних досліджень та політичних консультацій ініціативам [20]. Це зумовлено присутністю людей, які не реєструються та уникають сплати податків, що ускладнює встановлення реальних показників безробіття.

За даними Міністерства фінансів на другий квартал 2021 року, рівень безробіття в Україні становив 10,3%, що приблизно означає 1,5 мільйона безробітних. Проте, Міністерство фінансів прогнозувало зниження цих показників на початку 2022 року. На жаль, повномасштабне вторгнення росії в Україну кардинально змінило ситуацію: наприкінці липня Національний банк України повідомив, що рівень безробіття зріс до 35%.

Цей критичний ріст безробіття є результатом військової агресії, яка сильно пошкодила економіку та зруйнувала інфраструктуру. Війна призвела до втрати робочих місць у таких галузях, як вугільна промисловість, машинобудування та сільське господарство. Багато підприємств зазнали серйозних збитків або були змушені припинити свою діяльність.

За оцінками Міжнародної організації праці (МОП), внаслідок війни в Україні, станом на травень 2022 року, було втрачено практично 4,8 мільйона робочих місць [48]. Це утричі більше, ніж у минулому році, не зважаючи на те, що міграція за кордон та мобілізація тримали безробіття на певному рівні.

Заступниця міністра економіки, Тетяна Бережна, повідомила, що наразі в Державній службі зайнятості є 31 тисяча вакансій, що значно менше, ніж минулого року, коли їх було близько 70 тисяч. На одну вільну посаду претендують восьмеро офіційно зареєстрованих безробітних, в порівнянні з минулим роком, коли цей показник становив близько чотирьох безробітних [20].

Ситуація з робочими місцями в Україні є вкрай складною через наслідки війни та економічні труднощі, з якими країна стикається. Втрати робочих місць і значне зростання безробіття ставлять під загрозу стабільність та добробут громадян. Уряду та відповідним органам слід прикласти максимум зусиль для стимулювання економічного зростання, залучення інвестицій та створення нових робочих місць, щоб полегшити цю наболілу проблему та сприяти соціально-економічному відновленню країни.

Одні з найбільших проблем, які виникають після ведення війни, полягають у нестачі робочих місць, великій кількості безробітних громадян і проблемі зі статусом біженців, які не бажають повертатися на свої рідні землі.

Після війни з'являється складна ситуація на ринку праці, оскільки багато підприємств та підприємців зазнають значних збитків і не в змозі негайно відновити свою діяльність. Це призводить до масового звільнення працівників і зменшення кількості робочих місць. В результаті багато людей залишаються без роботи і змушені шукати альтернативні джерела доходу.

Крім того, війна часто призводить до виникнення значної кількості біженців, які втекли зі своїх рідних місць через конфлікт та небезпеку. Ці люди часто не бажають повертатися, оскільки вони стурбовані безпекою та стабільністю на своїй батьківщині. Це створює додатковий наплив людей на ринок праці, збільшуючи конкуренцію за обмежену кількість робочих місць.

Уряди та міжнародні організації повинні зосередитися на вирішенні цих проблем, забезпечуючи стимули для підприємців та інвесторів, щоб вони змогли створити нові робочі місця. Необхідно також здійснювати соціальні

програми підтримки для безробітних громадян та біженців, що допоможе їм знайти роботу та інтегруватися в нове оточення.

З метою врегулювання ситуації з біженцями, необхідно розробити програми реінтеграції та підтримки, які допоможуть їм адаптуватися до нових умов і знайти стабільну роботу. Окрім того, необхідно звернути увагу на політичні та економічні фактори, які призвели до конфлікту, і зайнятися вирішенням кореневих причин конфлікту для запобігання подібним ситуаціям у майбутньому.

Після припинення воєнних конфліктів, міжнародні донори та національні уряди вживали заходів для реабілітації та повернення біженців у їхні рідні країни. Програми, спрямовані на забезпечення транспортних витрат, допомогу в пошуку роботи та надання кредитів для підприємницької діяльності, були розроблені та впроваджені.

Один із прикладів такої ситуації був в Боснії та Герцеговині, де з 1992 до 1995 року під час бойових дій близько 2,2 мільйона людей покинули країну. Проте, через п'ять років після закінчення конфлікту, близько 500 тисяч осіб не повернулися додому та продовжили жити за кордоном. Для допомоги відновленню ситуації на Балканах було розроблено і реалізовано різноманітні програми. Ці програми мали на меті економічний та соціальний розвиток регіону, а також сприяли відновленню інфраструктури та громадських послуг, які постраждали внаслідок війни. Крім того, здійснювалися заходи для створення нових робочих місць, підтримки малого бізнесу та розвитку сільського господарства [20].

Ці програми відіграли важливу роль у підтримці процесу реінтеграції біженців, допомагаючи їм знайти стабільне життя у своїх рідних країнах та сприяючи економічному відновленню регіону в цілому. Зусилля міжнародних спільнот та національних організацій були спрямовані на забезпечення мирного перехідного періоду та побудову стійкого майбутнього для постраждалих від конфлікту населення.

PHARE — програма ЄС, яка загалом спрямована на країни Східної та Центральної Європи, щоб допомогти підготуватися до вступу в Союз. Для Боснії та Герцеговини у межах програми PHARE запустили EAP — Essential Aid Program. Програма була задумана як перехідний етап між гуманітарною допомогою і довгостроковими проектами відбудови та передбачала постачання матеріалів і обладнання в 10 найважливіших секторів економіки [49];

SAPARD — ще одна програма ЄС для країн Східної й Центральної Європи, спрямована на розвиток сільського господарства [50];

Stabilisation and Association Process (SAP) — план ЄС для активізації економічного розвитку країн і наближення їх до Євросоюзу. Одним із головних його інструментів була програма фінансової підтримки CARDS [21].

Проте, у випадку Боснії та Герцеговини, відсутність єдиної стратегії розвитку економіки та центру координації програм реконструкції мала негативний вплив на економічну ситуацію країни. Крім того, держава не приділяла достатню увагу створенню нових робочих місць, залишаючи це питання на відкуп самому ринку праці та приватним ініціативам [20].

Таким чином негативний досвід можна спостерігати у Боснії та Герцеговині, де після воєнного конфлікту 1992-1995 років держава не приділяла достатньо системної уваги формуванню робочих місць, залишивши це на відкуп ринкових сил і приватної ініціативи. Протягом 10 років після закінчення війни (у період з 1996 по 2007 рік) безробіття в цій країні зберігалось на рівні 30-40% робочої сили, що й досі залишається одним з найвищих показників в Європі (16%). Тривала економічна стагнація в Боснії та Герцеговині призвела до постійного відставання в темпах економічного розвитку, втрати віри значної частини населення у майбутнє та збільшення трудової міграції [11].

Цей відсутній розвиток економіки та високий рівень безробіття свідчать про неефективність управління та недостатню підтримку з боку держави у сприянні економічному зростанню та створенню робочих місць. Така ситуація підкреслює потребу в утворенні централізованого механізму координації та

стратегії, спрямованої на зміцнення економічної бази країни та зменшення безробіття.

Проте, найвідомішою стратегією відновлення післявоєнних економік є план Маршалла. Згідно з цим планом, європейські країни отримували продовольство, паливо, обладнання та позики, які сприяли відновленню промисловості та розвитку економічних зв'язків між країнами. Протягом існування плану Маршалла, 17 країн Європи отримали допомогу на суму \$13 мільярдів (еквівалентно \$115 мільярдів за курсом 2021 року), при цьому 90% допомоги були надані безповоротно.

Ефективність плану Маршалла була помітною: промисловість зростала на 35% в період з 1948 до 1952 року, а рівень доходів досягнув 20% зростання до середини 70-х років. Більш того, співпраця між країнами стала основою для створення Європейського союзу, виявивши великий потенціал у розбудові міцного інтеграційного співтовариства.

Проте, найефективнішою економікою після США виявилася Японія, країна, яка не тільки зазнала значних збитків, але й була практично повністю зруйнована. Безперечно, Японія стикнулася з важкими викликами, оскільки втратила свої колонії, такі як Китай, Маньчжурія та Філіппіни, які постачали необхідні сировину, паливо та продовольство. Крім того, США вимагали від Японії відмовитися від зайнятих територій у Східній Азії.

Незважаючи на ці складнощі, Японія виявила неймовірну стійкість та визначну здатність до відновлення. Завдяки наполегливій праці та ефективному управлінню, японська економіка зазнала швидкого розвитку, що дозволило їй стати однією з провідних світових сил. Цей успіх Японії став прикладом того, як країна може зазнати важких випробувань та здатна відродитися, використовуючи власні ресурси та творчість.

Протягом періоду з 1945 до 1952 року, Японія перебувала під окупацією США, що сприяло відновленню її економіки. США активно фінансували Японію, надаючи значну суму у розмірі \$3 мільярдів, зміцнюючи при цьому свої позиції в Азії під час холодної війни. Одним з кроків, які вони здійснили,

було припинення діяльності промислових картелів (дзайбацу) в Японії. Вони також консолідували акції найбільших компаній військово-промислового комплексу, які виступали основою японської економіки перед війною. Цим самим, США установили контроль над питаннями монополій і концентрації ресурсів в країні.

Після цього було проведено реформи земельної, податкової та працевлаштування, в результаті чого було знижено ставки корпоративного податку. У той же час, оподаткування населення зросло, що раніше було практично відсутнім. США розробили нову податкову систему для Японії з метою заохочувати громадян добровільно сплачувати податки. Введено систему блакитних декларацій, яка надавала переваги тим компаніям, які здійснювали належний облік та своєчасно сплачували податки. Бізнеси, які використовували ці декларації, підлягали меншому контролю та перевіркам з боку державних органів.

Також, Японія провела конфіскацію сільськогосподарських земель у попередніх власників за пільговими цінами, продавши їх фермерам, які раніше обробляли ці землі. Землі сільськогосподарського призначення становлять лише 15% території країни, тому була спроба підвищити ефективність та продуктивність цих територій. Ця ініціатива була успішною: з'явилися заможні селяни, які активно інвестували в банківську систему та нові технології.

В цілому, важливою складовою успішного економічного відновлення країни стала акцентуація на високотехнологічному виробництві. Якщо в середині 1950-х це включало металургію, енергетику та суднобудування, то вже в 1960-х ці галузі були заміщені електронікою та автомобілебудуванням.

Внаслідок обмеженості природних ресурсів, японські компанії інвестували в технології та активно придбавали патенти по всьому світу. У період з 1950 по 1960 роки японські підприємства придбали понад 30 тисяч патентів на суму близько 1 мільярда доларів. Вони також виділяли понад 3% свого ВВП на науково-технічні розробки. В результаті японські компанії

почали виробляти високотехнологічні товари. Цей підхід дозволив Японії швидко завоювати світовий ринок споживчої електроніки.

Україна звертає особливу увагу на японський сценарій, оскільки деякі технологічні експерти вже прогнозують, що країна, яка випробує найсучасніші технології США та Європи, зокрема військові, під час конфлікту з росією, має потенціал стати стартап-державою після війни [20].

Так, у США можна взяти позитивний досвід. Під час Другої світової війни уряд активно інвестував значні кошти у створення нових заводів, які надавали значну кількість робочих місць. Близько 60% видатків федерального бюджету були призначені для інвестицій (у порівнянні з нинішніми 4% в Україні). Розмірні державні інвестиції були спрямовані на будівництво нових заводів, які винаймалися приватним компаніям, зокрема для виробництва озброєнь. Деякі з цих виробничих потужностей були приватизовані з часом, що сприяло подальшому розвитку американської економіки після війни. Варто відзначити, що уряд США залучав внутрішні позики на ринку під відсоток у 2-2,5% на рік, що дозволяло зберегти мінімальне боргове навантаження на федеральний бюджет (приблизно 1% ВВП щорічно). Близько 40% додаткового фінансування було отримано урядом через позики від банків, 20% – через позики від населення, 30% – через позики з інших секторів економіки, і тільки 10% – через позики від центрального банку [20].

3.2. Рекомендації щодо подолання безробіття у повоєнній Україні

Ситуація на ринку праці буде залежати від тривалості воєнних дій і повернення українських мігрантів. З квітня 2022 року почала відбуватись поступова реактивація трудової активності, а спад кількості вакансій припинився. Наприклад, через 100 днів війни близько 50% великих підприємств-членів ЄБА знову розпочали свою діяльність [47]; решта працює з певними обмеженнями або частково. Відбувається оптимізація діяльності

бізнесу, значно частина працівників працює віддалено, частина працівників на своїх робочих місцях, частина у відпустках.

Для подолання проблеми безробіття, Україна повинна спрямувати зусилля на кілька напрямків. Перш за все, необхідно активізувати відновлення економіки та інфраструктури, залучати інвестиції та стимулювати підприємництво. Важливо створювати умови для відновлення робочих місць у постраждалих галузях та розвивати нові сектори, які можуть стати джерелом зайнятості [37].

По-друге, уряд повинен вжити заходів для приведення тіньової економіки до легального сектору. Це включає заохочення самозайнятих осіб та малих підприємців до реєстрації та сплати податків шляхом спрощення процедур та зниження податкового тягаря.

По-третє, необхідно розвивати освіту та навички населення, адаптувати їх до вимог сучасного ринку праці. Інвестиції в освіту, професійну підготовку та перекваліфікацію допоможуть підвищити кваліфікацію працівників та підвищити їх конкурентоспроможність на ринку праці.

Крім того, важливо залучати міжнародну підтримку та інвестиції для відновлення економіки та створення нових робочих місць. Міжнародні організації, держави-партнери та приватний сектор можуть надати фінансову та технічну допомогу для впровадження програм та проектів, спрямованих на зниження безробіття та розвиток економіки [39, с. 13-16].

Як зауважила заступниця міністра економіки Тетяна Бережна, за попередніми оцінками міністерства, аби Україні досягти довоєнних темпів зростання економіки, додатково потрібно 4,5 мільйона робочих рук. “Війна підсилила тренд на зменшення кількості кандидатів на посади працівників, умовно кажучи, професійно-технічних професій. А мобілізація цей процес прискорила. Хоча загалом це довготривала тенденція, яку ми уже давно спостерігаємо. В контексті майбутньої відбудови та відновлення країни нестача робочої сили особливо актуальна. Тому це певний “дзвіночок” для тих, хто може зараз дозволити собі вкладатися, в тому числі фінансово, у навчання своїх

працівників”, – наголосила Олена Колеснікова, голова Комітету сталого розвитку Федерації роботодавців України [1]. Юлія Жовтяк, директор Державної служби зайнятості, звернула увагу на тенденцію до зменшення частки роботодавців, які інвестують у підвищення кваліфікації або перекваліфікацію своїх працівників. У цьому році, через економічні обмеження, 45% компаній були змушені скоротити програми навчання, хоча значна кількість роботодавців (33%) визнає, що саме цього нагально необхідно [3; 24].

Ця тенденція має негативний вплив на розвиток робочої сили і може призвести до втрати конкурентоспроможності компаній. Навчання та перекваліфікація є важливими факторами для забезпечення високоякісної робочої сили і пристосування до швидко змінюючихся вимог ринку. Держава та роботодавці повинні спільно працювати над стимулюванням інвестицій у розвиток навичок і знань працівників, щоб забезпечити сталість і ріст економіки країни. Юлія Жовтяк розповіла, що в європейських країнах, зокрема в Німеччині, поширена практика, коли місцеві служби зайнятості не просто працюють з безробітними громадянами, але також співпрацюють з уже працевлаштованими, організовуючи програми підвищення кваліфікації для працівників діючих підприємств. Вона також зазначила, що в Україні обговорюються відповідні зміни до закону про діяльність Державної служби зайнятості, щоб дозволити цій установі розробляти та впроваджувати програми підвищення кваліфікації для зайнятих громадян, а не обмежуватися лише безробітними [10, с. 38-40].

Ця ініціатива в Україні має на меті покращення навичок та компетенцій робочої сили, а також підвищення конкурентоспроможності країни на міжнародному ринку. Розширення ролі місцевих служб зайнятості допоможе ефективно використовувати потенціал працівників, сприяти розвитку підприємництва та забезпечити сталість зайнятості в країні. Якщо говорити про перекваліфікацію, то українському ринку бракує саме короткострокових програм, з урахуванням темпів розгортання цілих виробничих сегментів, як-от оборонний. Або повернення експорту до довоєнних показників. Як зауважує

Колеснікова, якщо питання про відкриття портів для промислової продукції вирішиться і промисловість запрацює на повну потужність, в країні буквально одночасно з'явиться 500 тисяч додаткових робочих місць. Їх комусь потрібно буде заповнювати в умовах нинішнього кадрового дефіциту [22, с. 2-21].

Однією з важливих складових при прогнозуванні майбутнього ринку праці є зростання кількості осіб у вразливих категоріях, що зазнають збільшення у кілька разів. Наприклад, в даний час лише 2% працівників належать до ветеранів, а 6% – до осіб з інвалідністю [35]. Проте, після завершення війни ці категорії значно зростуть. Роботодавцям вже зараз необхідно враховувати цей ріст у рівні інвалідизації, включаючи працездатне населення, хоча поки що багато компаній не усвідомлюють масштаб цієї проблеми, зауважують дослідники.

Крім того, керівники компаній вважають, що однією з перешкод для зайнятості уразливих категорій українців є те, що вони самі не звертаються за роботою. Водночас, роботодавці визнають, що вони не готові створювати особливі умови для таких працівників, проте вони готові адаптувати людей до вже існуючих умов.

Розвиток інклюзивного ринку праці передбачає необхідність створення сприятливих умов для працевлаштування осіб з вразливих груп населення. Це може включати розробку програм підвищення кваліфікації, створення бар'єрів для дискримінації, а також забезпечення доступу до робочих місць з урахуванням особливих потреб та можливостей цих працівників. Такий підхід сприятиме більшій інклюзії на ринку праці та забезпеченню рівних можливостей для всіх громадян [1].

Подолання безробіття у повоєнній Україні має важливе значення для досягнення стабільного економічного розвитку, соціальної стабільності та зміцнення держави. Це потребує спільних зусиль уряду, бізнес-сектору, громадськості та міжнародного співтовариства. Тільки шляхом реалізації

комплексних заходів та впровадження ефективних політик можна подолати безробіття та забезпечити стабільний розвиток України.

Україна зазнала рекордного рівня безробіття, яке становить 30% економічно активного населення. Воєнний конфлікт призвів до знищення мільйонів робочих місць українців, що має негативний вплив на продуктивність економіки, її потенціал у генерації валового внутрішнього продукту (ВВП), споріднені податки до державного бюджету і, відповідно, фінансову здатність держави у подальшому фінансуванні воєнних зусиль.

Таким чином, найважливішою структурною реформою, необхідною для України, є створення нових робочих місць. Надійне економічне забезпечення роботи становить основу для фінансування військового опору проти агресора та збереження трудового потенціалу країни.

У цьому процесі держава відіграє ведучу роль у створенні робочих місць під час кризи. Приватні інвестори самостійно не можуть визначити актуальні галузеві пріоритети і забезпечити достатню кількість робочих місць у зруйнованій воєнним конфліктом економіці, оскільки їх інтереси зосереджені на локальній прибутковості інвестицій і не мають необхідного економічного масштабу. Ринки, як правило, реагують надто повільно, щоб адекватно відповісти на виклики, пов'язані з воєнними обставинами.

Створення нових робочих місць має вище інституційне значення для економіки, яка постраждала від війни, ніж судові, правоохоронні, антикорупційні, банківські та інші реформи. У державі, де існує масове безробіття і громадяни отримують низькі доходи порівняно з сусідніми країнами, подальші ринкові реформи не будуть успішними.

Українській економіці потрібні значні інвестиційні проекти, які передбачають розширення виробничих потужностей і одночасно створюють значну кількість робочих місць. Введення таких об'єктів в експлуатацію не лише має прямий вплив на ринок праці, але також стимулює активізацію малого та середнього бізнесу.

Уряд має різноманітні інструменти політики, за допомогою яких можна сприяти створенню нових робочих місць і генерувати мультиплікативний ефект в економіці:

- державні інвестиції у нові виробничі потужності держпідприємств;
- державно-приватне партнерство, насамперед у сфері інфраструктури;
- різні форми державної допомоги бізнесу на створення робочих місць;
- держгарантії за кредитами та компенсація кредитних процентних ставок;
- держзамовлення на закупівлю товарів та послуг;
- націоналізація системно важливого бізнесу, якому загрожує банкрутство;
- стимулювання імпортозаміщення та локалізації виробництва;
- допомога у переміщенні виробництва у безпечні регіони;
- стимулювання конверсії виробництва;
- розв’язання проблемних питань логістичної, транспортної та енергетичної інфраструктури.

Центральний банк зі свого боку може застосовувати інструменти стимулювання зайнятості шляхом:

- сприяння здешевленню позик уряду, які спрямовуються на розв’язання проблем зайнятості;
- зміни дизайну відсоткової політики, щоб стимулювати банки до кредитування економіки та виконання посередницьких функцій;
- цільового пільгового рефінансування банківських кредитів для підприємств пріоритетних видів економічної діяльності;
- пом’якшення вимог фінансового регулювання кредитної діяльності банків, зокрема в частині якості предметів застави та надійності позичальників.

Зазвичай, сучасні центральні банки надають пріоритет інфляційним цілям як складовій стабільного економічного зростання. Але в періоди структурних криз, коли економічний цикл порушується, сфера відповідальності

центрального банку розширюється, охоплюючи більше проблем. Ефективність монетарної політики в регулюванні інфляційних процесів значно залежить від збереження прийнятної рівня зайнятості населення. Саме тому, в періоди структурних криз, центральні банки приділяють особливу увагу підтримці банківського кредитування. Забезпечення належного рівня фінансового посередництва банків допомагає уникнути ризиків ліквідності реального сектора та загроз масових банкрутств і безробіття.

Крім того, створення нових робочих місць є набагато кращим варіантом для збереження населеннями своїх заощаджень, ніж антиінфляційна монетарна політика, проведена центральним банком. У разі втрати роботи працівник втрачає 100% свого доходу, тоді як при зростанні цін втрати обмежуються лише частковим зменшенням доходу, що відповідає рівню інфляції [11].

Подолання безробіття у повоєнній Україні має велику важливість з кількох причин:

Економічний розвиток: Безробіття є перешкодою для стабільного економічного розвитку країни. Високий рівень безробіття веде до зниження споживчого попиту, зменшення податкових надходжень та втрати виробничого потенціалу. Подолання безробіття сприяє зростанню економіки, залученню інвестицій та підвищенню життєвого рівня населення.

Соціальна стабільність: Високий рівень безробіття може спричинити соціальні проблеми та нестабільність. Безробітність може призвести до збільшення нерівності, зниження якості життя, зростання проблем у сім'ях та злочинності. Подолання безробіття сприяє соціальній стабільності, зменшенню бідності та покращенню якості життя громадян.

Інтеграція в суспільство: Безробіття може призвести до відчуття відчуженості та відсутності соціальної приналежності у безробітних осіб. Праця не тільки забезпечує фінансову стабільність, але й допомагає інтегруватись в суспільство, зберігати почуття гідності та самооцінки. Подолання безробіття допомагає забезпечити активну участь громадян у соціальному та економічному житті країни.

Мир та стабільність: Високий рівень безробіття може створювати соціальні напруження та нестабільність, що може загрожувати миру в країні. Забезпечення працевлаштування допомагає знизити ризик соціальних конфліктів, підтримувати політичну стабільність та зміцнювати відносини між різними групами населення.

Подолання безробіття в повоєнній Україні є критично важливим завданням для досягнення економічного розвитку, соціальної стабільності, інтеграції та зміцнення миру. Це вимагає координації зусиль уряду, бізнес-сектору та громадськості для створення сприятливих умов для працевлаштування, розвитку підприємництва, інвестицій та розвитку людського капіталу.

Після завершення війни, значна частина працездатного населення потребуватиме швидкої інтеграції в соціально-економічну систему. Проблеми, пов'язані лише з гуманітарною допомогою та інфраструктурним розвитком, не вирішать проблему зайнятості. Приватний сектор обмежений ресурсами і не може самостійно визначити стратегічні пріоритети економічного розвитку. Тому необхідна державна політика, спрямована на масштабне створення робочих місць [11].

Стабілізація ринку праці після завершення війни має велике значення, особливо з урахуванням потреб різних груп населення, які постраждали внаслідок конфлікту, зокрема внутрішньо переміщених осіб, включаючи дітей, жінок, людей з обмеженими можливостями та колишніх бійців. При плануванні та реалізації стійких процесів реінтеграції, включаючи працевлаштування, необхідно враховувати специфічні потреби цих груп.

Для досягнення цієї мети важливо розробити ефективну систему управління ринком праці, включаючи механізми та інструменти, які враховують питання освіти, розвитку спеціальних навичок, а також підвищення рівня соціального захисту та безпеки.

Збільшення рівня зайнятості має стати центральним завданням післявоєнної відбудови, реінтеграції та процесів повернення до мирного життя.

Політичний діалог повинен охоплювати поточні та довгострокові потреби ринку праці, а також передбачати інтегровану програму, спрямовану на забезпечення прожиткового мінімуму, встановлення мінімальної заробітної плати та підтримку соціального забезпечення.

Після війни економіка потребуватиме глибшої «реконструкції» з точки зору економічного розвитку. Втрата робочої сили може уповільнити процес відбудови та розвитку країни, якщо не будуть прийняті відповідні рішення. Зменшення рівня безробіття та стабілізація на ринку праці мають бути ключовими пріоритетами державної політики.

Процес відновлення та перебудови вимагатиме перерозподілу робочої сили між різними секторами економіки з метою підвищення її продуктивності. Щоб вирішити проблему безробіття та надлишкової робочої сили, що склалася в окремих регіонах країни, необхідно розробити короткострокові плани щодо перенесення або переорієнтації деяких підприємств, а також надавати допомогу бізнесу, який через воєнні дії не може виплачувати заробітну плату працівникам та податки.

Процес відновлення та перебудови економіки після воєнних дій є складним завданням, яке вимагає комплексного підходу та активних заходів з боку уряду та бізнес-середовища. Одним з головних викликів є перерозподіл робочої сили між різними секторами економіки з метою підвищення її продуктивності.

Для вирішення проблеми безробіття та надлишкової робочої сили, що склалася в окремих регіонах країни, необхідно розробити короткострокові плани щодо перенесення або переорієнтації деяких підприємств. Це може означати залучення іноземних інвестицій для створення нових робочих місць у пріоритетних галузях, а також розробку програм підтримки та перекваліфікації робітничої сили.

Уряд також повинен надавати допомогу бізнесу, який постраждав внаслідок воєнних дій і не може виплачувати заробітну плату працівникам та податки. Це може включати фінансову підтримку, податкові пільги, або

тимчасові механізми забезпечення фінансової стабільності підприємствам, щоб вони могли відновити свою діяльність та знову залучити робочу силу.

Окрім того, важливо створити сприятливе інвестиційне середовище, що спонукало би бізнес до розширення та створення нових робочих місць. Це може включати спрощення бюрократичних процедур, зниження податкових тягарів, надання фінансових стимулів для інновацій та досліджень, а також розвиток інфраструктури, що підтримує бізнес.

Напрямки перебудови економіки можуть варіюватися залежно від потреб країни та специфіки конфлікту. Наприклад, в регіонах, де аграрний сектор був серйозно пошкоджений, необхідно розглянути можливості впровадження сучасних методів сільського господарства та підтримки фермерів. В інших регіонах можуть бути перспективи розвитку промисловості, туризму або інших секторів, що вимагають інфраструктурних зусиль та підтримки.

Важливим аспектом відновлення економіки після конфлікту є також залучення міжнародної спільноти та організацій для надання фінансової, технічної та експертної допомоги. Це може включати кредитування проектів, надання консультаційних послуг з питань економічного розвитку та впровадження міжнародних стандартів управління.

В цілому, успішне відновлення та перебудова економіки після воєнних дій вимагає комплексних заходів, які враховують перерозподіл робочої сили, підтримку бізнесу та створення сприятливих умов для інвестиційного клімату. Це дозволить країні ефективно впоратися з проблемами безробіття та надлишкової робочої сили, а також сприятиме швидкому відновленню та стійкому економічному розвитку.

Створення робочих місць є ключовим фактором для реінтеграції різних груп населення, які постраждали від війни. Це сприятиме розвитку економіки, підвищенню купівельної спроможності населення і буде надійним інструментом боротьби з бідністю. Розв'язання проблеми дефіциту робочих місць під час війни та відновлення після неї повинно стати пріоритетним

питанням соціальної політики, хоча це складне завдання, враховуючи соціально-економічний та військово-політичний стан України.

Ситуація на ринку праці буде залежати від тривалості воєнних дій і повернення українських мігрантів. З квітня 2022 року почала відбуватись поступова реактивація трудової активності, а спад кількості вакансій припинився. Наприклад, через 100 днів війни близько 50% великих підприємств-членів ЄБА знову розпочали свою діяльність [47]; решта працює з певними обмеженнями або частково. Відбувається оптимізація діяльності бізнесу, значно частина працівників працює віддалено, частина працівників на своїх робочих місцях, частина у відпустках.

Розробка спеціальної Державної програми відновлення економіки, зокрема інфраструктури зі соціальним спрямуванням та житлового фонду, передбачає залучення іноземних інвестицій для забезпечення житлом постраждалих громадян, особливо у східних регіонах України.

Підтримка розвитку місцевої економіки є надзвичайно важливим фактором для того, щоб люди продовжували мати можливість забезпечувати себе. Розвиток економіки має здійснюватися з урахуванням фактора концентрації трудових ресурсів України, що склалася в умовах військових дій, з трудодефіцитними східними та центральними регіонами та трудонадлишковими західними регіонами.

Держава повинна сприяти вирішенню безпосередніх проблем вразливих верств населення, які не можуть займатися економічною діяльністю через вік, фізичні обмеження або з інших причин. Це включає забезпечення достатнього харчування, питної води, освіти, медичної допомоги та житла.

Стабільні та належно оплачувані робочі місця допомагають зберегти трудовий потенціал країни. Розпочате виробництво дозволяє ефективно вкладати грошові ресурси в нову додану вартість та створювати додаткові податки, що є важливим для формування доходів державного бюджету (а також зменшення потреби у емісійних коштах). Великі промислові об'єкти сприяють

розвитку приватної ініціативи в секторі малого та середнього бізнесу і заохочують громадян-мігрантів повертатися в Україну.

Для успішної реалізації такої політики необхідні адекватні фінансові ресурси. Україна планує отримати значну частину коштів від міжнародних партнерів. Однак внутрішні ресурси, такі як національні заощадження і банківські позики, також є важливим джерелом фінансування. Їх використання допоможе підтримати внутрішні економічні потреби і забезпечити успішну реалізацію політики створення робочих місць.

Подолання безробіття є важливим завданням для відновлення економіки після війни. Ось кілька рекомендацій, які можуть допомогти вирішити цю проблему у повоєнній Україні:

Створення робочих місць у відновлюючих галузях: Уряд повинен сприяти розвитку відновлюючих галузей, таких як будівництво, інфраструктура, сільське господарство та енергетика. Інвестування у ці галузі створить нові робочі місця та сприятиме відновленню інфраструктури країни.

Підтримка малого бізнесу: Малий бізнес є двигуном економіки. Уряд повинен сприяти створенню сприятливих умов для розвитку малих підприємств шляхом надання фінансової підтримки, зниження податків та спрощення бюрократичних процедур.

Професійна підготовка та навчання: Уряд повинен розробити програми професійної підготовки та навчання для людей, які втратили роботу через війну. Це може включати безкоштовні курси, тренінги та стажування з метою підвищення їх кваліфікації та пристосування до нових ринкових потреб.

Стимулювання інвестицій: Уряд повинен сприяти привабливості України для іноземних інвесторів. Це можна зробити шляхом поліпшення бізнес-клімату, спрощення інвестиційних процедур та надання різних пільг та інcentивів для іноземних компаній, що інвестують у розвиток країни.

Розвиток інфраструктури: Вдосконалення інфраструктури, зокрема транспортної системи та комунікацій, може привернути нові інвестиції та створити робочі місця. Будівництво та модернізація доріг, залізниць, аеропортів

та інших об'єктів можуть підтримати розвиток економіки та створити нові можливості працевлаштування.

Розвиток інформаційного сектора: ІТ-сфера може стати однією з ключових галузей для створення нових робочих місць у повоєнній Україні. Уряд може сприяти розвитку цього сектора шляхом створення сприятливих умов для інновацій, підтримки стартапів та повернення іноземних інвестицій.

Уряд може розробити програми та фінансові інструменти для підтримки самозайнятих осіб та підприємництва. Це може включати надання мікрокредитів, консультацій та підтримки в організації бізнесу.

Таким чином, серед основних перспектив розвитку ринку праці в Україні в повоєнний період варто виділити наступні напрямки: інвестування в людський капітал майбутнього; більш ефективне використання існуючого людського капіталу; Захист найбільш вразливих груп та сприяння поверненню в країну якщо не людей то ідей. Розглянемо ці перспективи більш детально.

Пандемія та війна завдали серйозного удару освітнім секторам, викликаючи значні прогалини в досягненнях. У багатьох випадках школи були змушені переходити на дистанційне навчання. Заповнення освітніх прогалин, накопичених протягом останніх трьох років, має стати одним із пріоритетів під час відновлення України. Для цього можуть бути використані різні програми, такі як репетиторство, наставництво, позашкільні заходи, літні табори та інші.

Одночасно з цим, війна спричинила знищення мільйонів робочих місць, багато з яких не будуть відновлені. Тому надзвичайно важливим є перекваліфікація працівників, що дозволить їх перерозподілити до галузей, які, ймовірно, будуть найбільш активно розвиватися в післявоєнний період, таких як будівництво, машинобудування, охорона здоров'я та ІТ.

Важливим завданням буде стимулювання економічної активності жінок, одночасно підтримуючи народження дітей шляхом розвитку доглядової інфраструктури. Щоб протидіяти поширенню безробіття серед молоді, можна залучатися до німецької традиції вищої освіти, яка передбачає вищі професійні навчальні заклади.

Крім того, одним з головних викликів буде інтеграція внутрішньо переміщених осіб на місцеві ринки праці. Ці люди втратили як фізичний капітал, так і соціальні зв'язки. Для цього слід запровадити постійні грошові виплати для уникнення ризику бідності, а також одноразові виплати для полегшення доступу до кредитів та стимулювання відновлення бізнесу. Додатково можна впровадити субсидовану зайнятість, наприклад, через громадські роботи, а також програми підтримки працевлаштування. Оскільки деякі особи з ВПО переїхали в регіони, де бракує робочих місць за їхніми спеціальностями, програми перепідготовки можуть бути дуже корисними.

У таких складних умовах втрата роботи може мати серйозні наслідки. Тому необхідно провести реформу допомоги безробітним, розширивши часткове страхування від безробіття, що дозволить отримувачам допомоги одночасно працювати на низькооплачуваній роботі.

Завершення війни може призвести до появи ветеранів, їхньої кількості може сягнути мільйона осіб. Факти свідчать про те, що їм важко повернутися до цивільного життя, тому буде необхідно ввести тимчасову підтримку, таку як податкові пільги для роботодавців, які наймають ветеранів, субсидії на навчання та інші заходи. У зв'язку з демографічними змінами широкомасштабний достроковий вихід на пенсію є непрактичним, але для літніх працівників з застарілими навичками можна розглянути схеми поступового переходу до пенсії шляхом продовження виплат з безробіття.

Особлива увага повинна бути приділена вразливим працівникам. Кількість людей, які отримали тілесні ушкодження під час війни, постійно зростає, а психологічні наслідки конфлікту є серйозними. У процесі відбудови необхідно забезпечити можливості працевлаштування та створити інфраструктуру, що відповідає потребам людей з обмеженими можливостями. Крім того, слід розробити програми психологічної підтримки для забезпечення ментального благополуччя цих осіб [13].

Україна зазнала серйозних втрат населення, і це може мати тривалий характер. Чим довше триває війна, тим більше ймовірностей того, що біженці

залишаться у приймаючих країнах навіть після завершення конфлікту. Однак, біженці та працівники в Україні можуть встановити тісні взаємовідносини: використання дистанційної роботи та географічної близькості можуть зменшити масштаб відтоку кваліфікованих працівників, пов'язаний з міграцією. Пандемія сприяла розширенню дистанційної роботи, що може стати додатковим інструментом для повернення частини людського капіталу, який виїхав під час війни та фізично не повернувся.

ВИСНОВКИ

Отже, аналізуючи причини безробіття після війни та їх взаємозв'язок з економічними, соціальними та політичними факторами, було виявлено, що безробіття є складною соціальною проблемою, яка має глибокі корені та широкий вплив.

Наслідки безробіття для соціальної сфери та національної економіки виявилися значними. Воно призводить до зниження життєвого рівня населення, зростання соціальної нерівності та соціальної напруженості, здоров'ям пов'язаних проблем, злочинності та інших негативних явищ. Національна економіка також страждає через втрати продуктивного потенціалу, зменшення споживчої активності та недосягнення сталого економічного зростання.

Висновки дослідження дають можливість визначити можливі шляхи розв'язання проблеми безробіття. Вони охоплюють політичні, економічні та соціальні заходи, які повинні бути прийняті для покращення ситуації. Це може включати розвиток ефективних програм зайнятості, інвестиції в освіту та професійну підготовку, підтримку малих та середніх підприємств, створення сприятливого бізнес-клімату та сприяння інноваційному підприємництву.

Для досягнення успішного розв'язання проблеми безробіття рекомендується спільна дія влади, бізнесу та громадськості. Влада повинна прийняти ефективні політичні рішення, спрямовані на стимулювання економіки та забезпечення робочих місць. Бізнес повинен бути відповідальним соціальним суб'єктом, який створює нові робочі місця та забезпечує соціальну відповідальність. Громадськість може сприяти своїм активним участі у формуванні соціальної свідомості, підтримці ініціатив і розповсюдженні позитивних практик.

Після війни безробіття стає великою соціальною проблемою, яка вимагає комплексного підходу для її вирішення. Повоєнний період характеризується економічною нестабільністю, знищенням майна та втратою людського капіталу, що спричиняє зростання безробіття.

Ця проблема має серйозні соціальні наслідки, такі як зростання бідності, соціальної напруженості та нерівності. Зокрема, ветерани, що повертаються до цивільного життя після військової служби, можуть стикатися з безробіттям через обмежені навички та переходову фазу. Урядам необхідно розробляти політичні стратегії, спрямовані на створення нових робочих місць та покращення умов для бізнесу та інвестицій.

Політика соціального захисту, така як надання допомоги безробітним і підтримки у пошуку роботи, є важливою. Дискримінація на ринку праці та недостатні можливості розвитку кар'єри можуть впливати на молодь, жінок .

Моніторинг та аналіз безробіття допомагають урядам отримати реальну картину ситуації та розробити ефективні стратегії. Партнерство між урядом, бізнесом та громадським сектором важливе для боротьби з безробіттям. Безробіття після війни може мати довгострокові наслідки для економіки та суспільства.

Історичні приклади показують, що спільна праця суспільства може приносити позитивні зміни. Загалом, зменшення безробіття після війни сприятиме стабільному розвитку та поліпшенню майбутнього суспільства.

Отже, кваліфікаційна робота підкреслює необхідність зосередитися на проблемі безробіття як на важливому соціальному виклику повоєнного періоду. Шляхи розв'язання цієї проблеми повинні бути комплексними, враховуючи взаємозв'язок з економічними, соціальними та політичними факторами. Результати дослідження надають цінну інформацію та рекомендації для влади, бізнесу та громадськості, які можуть сприяти зменшенню безробіття та підвищенню рівня зайнятості, сприяючи соціальному розвитку та сталому економічному зростанню.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Абакумова Ю. Ринок праці після війни : Україні бракуватиме 4,5 мільйона робочих рук. / Укрінформ, 2023. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3701857-rinok-praci-pisla-vijni-ukraini-brakuvatime-45-miljona-robocih-ruk.html> (дата звернення: 17.04.2023).
2. Агарков О. А. Безробіття як соціальна проблема та об'єкт соціальної роботи : регіональний аспект. *Соціальні технології : актуальні проблеми теорії та практики*. 2013. Вип. 59-60. С. 77-85.
3. Аналітична та статистична інформація / Державна служба зайнятості України. URL : <https://www.dcz.gov.ua/analytics/67>. (дата звернення: 17.04.2023).
4. Берестецька О., Гончар Г. Проблематичні аспекти та прагматизм функціонування ринку праці в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 46. URL : <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2062/1990>. (дата звернення: 24.04.2023).
5. Бондаренко Г. В. Безробіття як соціальна проблема. *Сучасний рух науки* : тези доп. V міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 7-8 лютого 2019 р. Дніпро, 2019. С.52-55.
6. Борищук, А. О.; Семенова, К. Д. Аналіз рівня безробіття в Україні. *Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень* : зб. наук. студент. пр. 2017. Вип.3: С. 29 - 34.
7. Вдовин М. Л., Зомчак Л. М., Коханевич М. П. Безробіття в Україні : економіко-статистичний огляд. *Механізми регулювання економіки*. 2022. № 1-2. С. 95 - 96.
8. Герасєва П. А. Правові особливості випробування при прийнятті на роботу під час довоєнного і воєнного часу. *Виклики правничої професії в умовах воєнного стану* : матеріали круглого столу до Дня юриста, Харків, 6 жовт. 2022 р. Харків, 2022. С. 147-148.

9. Горбань С. Виклики та загрози на ринку праці в період повоєнного відновлення. *Наука і техніка сьогодні*. 2023. №. 4 (18). С. 116 - 128.
10. Грідін О. В. Актуальні проблеми, сучасні тенденції та основні напрями подолання безробіття в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. №38. С.38 - 40.
11. Данилішин Б. Подолати масове безробіття. Як стабілізувати економіку під час війни. Київ, 2022. URL: <https://www.dsnews.ua/ukr/blog/reforma-1-19112022-469703> (дата звернення: 11.04.2023).
12. Державна соціальна допомога. URL: <https://www.msp.gov.ua/content/derzhavna-socialna-dopomoga.html> (дата звернення: 05.04.2023).
13. Джакомо А., Боєрі Т., Жолудь О. Ринок праці в Україні : відбудувати краще, ніж було. URL : <https://voxukraine.org/rynok-pratsi-v-ukrayini-vidbuduvaty-krashhe-nizh-bulo> (дата звернення: 24.04.2023).
14. Зайцева І. С., Задорожко Г. Р. Проблеми зайнятості та безробіття в Україні та країнах Європейського Союзу. *Управління розвитком*. 2016. №2. С. 125-130.
15. Захарчук К. М. Особливості фахової підготовки соціальних працівників у Сполучених Штатах Америки та проблеми української освітньої практики. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2010. № 2. С. 91-94.
16. Куліш Н. В. Проблеми та наслідки молодіжного безробіття. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2011. Вип. 19. С. 169-176.
17. Машика Ю. В.; Бобруйко О. І. Стан та проблеми безробіття в Україні. *Економічний простір*. 2013. № 74. С. 122-130.
18. Микитюк О., Онисенко, Т., Петренко К. Ринок праці в умовах війни та повоєнний період. *Конкурентоспроможність національної економіки : матеріали XX Міжнародної науково-практичної конференції / за заг. ред. проф. Г. М. Филюк*. Київ, 2022. С.144-146.

19. Міненко В. Л. Методологічні аспекти аналізу економічної активності населення, зайнятості і безробіття. *Актуальні проблеми державного управління*. 2010. № 1. С. 59-68.

20. Оприщенко А. Рівень безробіття 2022 року сягнув антирекорду. Це як? А як виглядав 2021 рік? URL : <https://zaborona.com/bezrobittya-v-ukrayini-shlyahu-podolannya-ta-pislyavoyennyj-dosvid-inshyh-krayin/> (дата звернення: 05.05.2023).

21. Пилипенко Я. Відбудувати все : як країни відновлювалися після війни. 2022. URL: <https://ti-ukraine.org/blogs/vidbuduvaty-vse-yak-krayiny-vidnovlyuvalysya-pislya-vijny>. (дата звернення: 02.05.2023).

22. Пищулина О., Маркевич К. Ринок праці в умовах війни : основні тенденції та напрями стабілізації : аналітична записка. Київ, 2022, <https://razumkov.org.ua/images/2022/07/18/2022-ANALIT-ZAPIS-PISHULINA-2.pdf> (дата звернення: 03.05.2023).

23. Полуяктова О. В. Проблеми безробіття в Україні. *Економіка і суспільство*. 2016. № 2. С. 31-35.

24. Попит та пропозиція на зареєстрованому ринку праці у січні-травні 2022 р. / Державна служба зайнятості. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/67>. (дата звернення: 03.05.2023).

25. Попов С. В. Безробіття, його сутність та історія боротьби з цим явищем. *Форум права*. 2008. №1. С. 353-357.

26. Попов С. В. Види безробіття та критерії їх класифікації. *Форум права*. 2006. №3. С. 106-110.

27. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 24. Ст.243.

28. Про затвердження Положення про Державну службу зайнятості : Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 16.12.2020 № 2663. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1305-20#Text> (дата звернення: 06.04.2023).

29. Про затвердження Положення про державну службу зайнятості : Наказ Міністерства соціальної політики України від 20.01.2015 № 41. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0141-15#Text> (дата звернення : 07.04.2023).

30. Про затвердження Порядку реєстрації, перереєстрації та ведення обліку громадян, які шукають роботу, і безробітних : Постанова КабМінУ від 19.09.2018 №792. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/792-2018-п#Text> (дата звернення: 25.03.2023).

31. Про особисте селянське господарство : Закон України 742-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 29. Ст.232.

32. Про політику в галузі зайнятості : Конвенція №122. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_062#Text (дата звернення: 28.03.2023).

33. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : Розпорядження КабМінУ від 14.04.2021 № 366-р. URL: https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/bezbaryernist/naczionalna-strategiya-zi-stvorenniya-bezbaryernogo-prostoru-v-ukrayini/nacstrategy_bb/rozporyadzhennya-kabinetu-ministriv-ukrayiny-vid-14-kvitnya-2021-r-%E2%84%96-366-r-pro-shvalennya-naczionalnoyi-strategiyi-iz-stvorenniya-bezbaryernogo-prostoru-v-ukrayini-na-period-do/ (дата звернення: 05.04.2023).

34. Романіка Т. К. Соціально-економічні наслідки молодіжного безробіття. *Науковий вісник ПУЕТ. Серія «Економічні науки»*. 2017. № 3 (81). С. 116-123.

35. Савицький О. Вплив війни : що відбувається на українському ринку праці. Deutsche Welle, 7 червня 2022р. URL: <https://www.dw.com/uk/try-misiatsi-viiny-shcho-vidbuvaietsia-na-ukrainskomu-rynku-pratsi-a-62052011/a-62052011>. (дата звернення: 26.04.2023).

36. Семигіна Т. В. Міжнародна соціальна робота : глобальні пріоритети соціального розвитку і нове визначення соціальної роботи. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України*. 2015. № 1-2. С. 6-11.

37. Слюсар С. Т. Аналіз рівня безробіття в Україні : проблеми і шляхи його подолання. *Економіка АПК*. 2018. № 5. С. 85-92.
38. Старченко І.Д. Правове забезпечення зайнятості населення України. URL : https://minjust.gov.ua/m/str_36131 (дата звернення 05.04.2023).
39. Стащук О.В., Комар-Стаховська К.П., Гергола С.В., Тенденції рівня безробіття в Україні у воєнний та післявоєнний періоди. *Економіко-правовий розвиток сучасної України* : матеріали XI Всеукр.наук.- практ. конф., Одеса, 25 листоп. 2022 р. Одеса, 2022.С. 13-16.
40. Торжевський М. В. Проблеми безробіття молоді та напрями їх вирішення. *Економіка України*. 2014. №1. С. 87-96.
41. Транченко Л. В. Безробіття як соціальна проблема ринкового суспільства. *Економіка та держава*. 2012. № 4. С. 12-15.
42. Тютюнникова С. В., Романіка Т. К. Безробіття в умовах глобалізації. *Соціальна економіка*. 2016. № 2. С. 61-68.
43. Фесенко А. М. Безробіття як комплексна соціальна проблема. *Наукові праці. Соціологія : наук.-метод. журн.* 2008. Т. 103. Вип. 90. С. 66-70.
44. Хандій О. О., Шестопалов В. І. Безробіття під час війни : аналітичні аспекти. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2022. №4 (274). С. 76-84.
45. Хомин О. Й.; Кравчук С. З. Безробіття в Україні після другої світової війни до незалежності. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки*. 2013. №8. С. 274-276.
46. Яцкевич І. Інноваційна політика України у післявоєнний період. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 39. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-53> (дата звернення: 15.04.2023).
47. European Business Association. URL : <https://eba.com.ua> (дата звернення: 05.052023).
48. Nearly 5 million jobs have been lost in Ukraine since the start of the Russian aggression, says ILO. URL: <https://www.ilo.org/global/about-the->

ilo/newsroom/news/WCMS_844625/lang--en/index.htm. (дата звернення: 07.05.2023).

49. Phare. URL : https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/glossary/phare_en. (дата звернення: 09.05.2023).

50. Sapard. URL : https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/glossary/sapard_en. (дата звернення: 11.05.2023).

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Сердюк Анастасія Сергіївна, студентка 4 курсу, форма навчання денна, факультет соціології та управління, спеціальність «соціальна робота», освітньо-професійна програма «соціальна робота», адреса електронної пошти: anastases.v1@gmail.com,

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Безробіття як соціальна проблема повоєнного періоду» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлена;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (студент) Сердюк А.С.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (науковий керівник) Маловічко О.В.